

การเตรียมการเกษียณอายุราชการ :
ศึกษากรณีข้าราชการกรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

Preparation for Retirement : A Case Study of Officials
Of The Department of Physical Education, Ministry of Education

วิทยานิพนธ์
โดย
นางดารณี ศรีสวัสดิ์กุล

เสนอต่อคณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตร
พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)

พ.ศ. 2539

ISBN 974-231-010-6

วิทยานิพนธ์ : การเตรียมการเกษียณอายุราชการ : ศึกษากรณีข้าราชการกรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

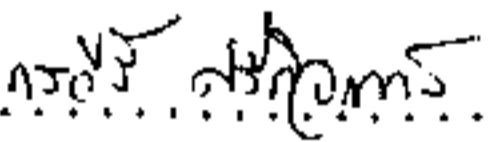
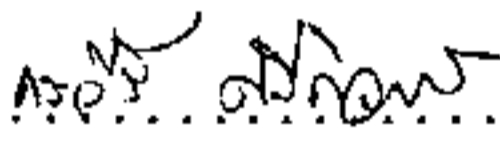
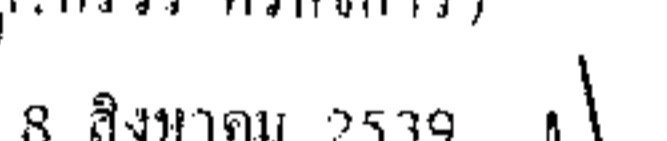
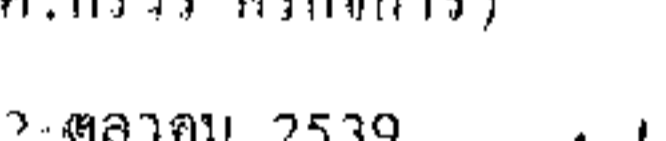
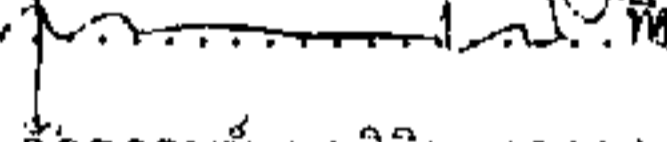
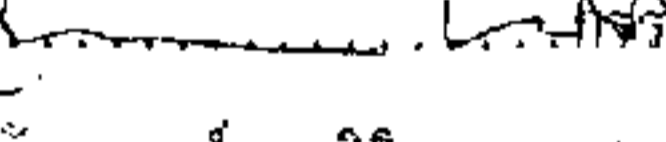
: Preparation for Retirement : A Case Study of Officials of the Department of Physical Education, Ministry of Education

โดย : นางดารณี ศรีสวัสดิ์กุล

Mrs. Daranee Srisawaskul

นักศึกษาคณะพัฒนาสังคม : ภาคปกติ รุ่นที่ 18 รหัสประจำตัว 520372005

ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาลัทธิบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) ได้

ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
ลงนาม... ...ประธาน	ลงนาม... ...ประธาน
(ผศ.กรวีร์ ศรีกิจการ)	(ผศ.กรวีร์ ศรีกิจการ)
วันที่ 8 สิงหาคม 2539	วันที่ 22 ตุลาคม 2539
ลงนาม... ...ที่ปรึกษา	ลงนาม... ...กรรมการ
(ศ.ดร.จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ)	(ศ.ดร.จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ)
วันที่ 8 สิงหาคม 2539	วันที่ 22 ตุลาคม 2539
ลงนาม... ...ที่ปรึกษา	ลงนาม... ...กรรมการ
(อาจารย์วิชัย รุบชาติ)	(อาจารย์วิชัย รุบชาติ)
วันที่ 8 สิงหาคม 2539	วันที่ 22 ตุลาคม 2539

คณะพัฒนาสังคมอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาลัทธิบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)

รองศาสตราจารย์... ...คณบดี

(สากล จริยวิทยานนท์)

วันที่ 13 พฤศจิกายน 2539

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์	: การเตรียมการเกษียณอายุราชการ : ศึกษากรณีข้าราชการกรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
โดย	: นางคารณีย์ ศรีสวัสดิ์กุล
ชื่อปริญญา	: พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)
วิชาเอก	: การจัดการการพัฒนาสังคม
ปีการศึกษา	: 2539

ปัญหาผู้สูงอายุในสังคมไทย ได้กลายเป็นประเด็นทางสังคมที่ได้รับการวิพากษ์โดยทั่วไป อันเนื่องมาจากการที่พบว่า มีกลุ่มผู้สูงอายุส่วนหนึ่งต้องประสบปัญหาการปรับตัวใช้ชีวิตในวัยชราที่ไม่สามารถดำรงตนอยู่ได้ตามอัธยาศัย บางส่วนถูกทอดทิ้งกลายเป็นปัญหาสังคม และบางส่วนขาดความพึงพอใจในชีวิต ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายต้องให้ความช่วยเหลือสนับสนุนและส่งเสริมให้กลุ่มผู้สูงอายุดังกล่าวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป โดยเฉพาะการกำหนดหรือปรับนโยบายบริการทางสังคมของรัฐให้เอื้อประโยชน์ต่อผู้สูงอายุให้มากและ เพื่อแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากผู้สูงอายุ ตลอดจนการแสวงหาแนวทางในการป้องกันปัญหาอันจะ เกิดจากผู้สูงอายุในอนาคต แนวคิดในเรื่องของการเตรียมการเกษียณอายุจึงเริ่มได้รับความสนใจ และยอมรับว่าน่าจะเป็นวิธีการที่ดีที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้

ข้าราชการที่เกษียณอายุราชการก็เป็นผู้สูงอายุกลุ่มหนึ่ง ที่มีส่วนหนึ่งประสบกับปัญหาการปรับตัวใช้ชีวิตภายหลังเกษียณ อันเนื่องมาจากขาดการเตรียมความพร้อมก่อนการเกษียณอายุราชการ

การศึกษาเรื่อง "การเตรียมการเกษียณอายุราชการ : ศึกษากรณีข้าราชการกรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ" ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) การให้ความสำคัญในการเตรียมการเกษียณอายุราชการ โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังนี้

1. เพื่อศึกษาถึงระดับการเตรียมการเกษียณอายุราชการ ของข้าราชการกรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพกายและจิต ด้านที่พักอาศัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านกิจกรรมงานอดิเรก และด้านการมีส่วนร่วมในสังคม

2. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเตรียมการเกษียณอายุราชการ ของข้าราชการกรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดให้ข้าราชการกรมพลศึกษาที่มีช่วงอายุ 50-60 ปี ซึ่งปฏิบัติราชการภายในปีงบประมาณ 2539 เป็นกลุ่มประชากรศึกษา โดยทำการศึกษาทั้งหมดรวมจำนวน 97 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามแบบมีโครงสร้างคำตอบ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ F-Test

ผลการศึกษาพบว่า

1. ข้าราชการมีการเตรียมการเกษียณอายุราชการทั้ง 5 ด้าน ในระดับเตรียมปานกลาง ($\bar{X}=2.72$) ทุกด้าน โดยให้ความสำคัญต่อการเตรียมการเกษียณอายุราชการในด้านสุขภาพกายและจิต ($\bar{X}=3.21$) เป็นอันดับแรก รองลงมาได้แก่ด้านเศรษฐกิจ ($\bar{X}=2.80$) ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม ($\bar{X}=2.50$) ด้านที่พักอาศัย ($\bar{X}=2.43$) และด้านกิจกรรมงานอดิเรก ($\bar{X}=2.35$) ตามลำดับ

2. ปัจจัยทางด้านบุคคลไม่มีความสัมพันธ์กับการเตรียมการเกษียณอายุราชการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเตรียมการเกษียณอายุราชการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ปัจจัยแวดล้อมประกอบด้วย ความสัมพันธ์กับครอบครัวและความสัมพันธ์กับเพื่อน

สำหรับปัจจัยที่ทาให้ผู้ใกล้เกษียณอายุราชการขาดการเตรียมการเกษียณอายุราชการมีดังนี้

1. ขาดข้อมูลข่าวสารด้านต่างๆ ที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการเตรียมการเกษียณอายุของข้าราชการ อาทิ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสุขภาพ เช่น โรคที่มักจะเกิดกับผู้สูงอายุ โรคเนื้องอกสำหรับผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและสภาพปัญหาของผู้สูงอายุ ข้อมูลข่าวสารด้านเศรษฐกิจ เช่น ข้อดีข้อเสียของการรับบำนาญ อาชีพสำรอง ข้อมูลข่าวสารด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม เช่น การเป็นสมาชิกชมรมอาสาสมัคร และเป็นสมาชิกพรรคการเมือง เป็นต้น

2. ขาดความรู้ และความเข้าใจในเรื่องของการเตรียมการเกษียณอายุราชการ
3. ขาดโอกาสเนื่องจากภาระหน้าที่ในงานประจำ
4. ขาดการสนับสนุนและขาดการส่งเสริมจากหน่วยงาน เนื่องจากหน่วยงานมักถือว่าการเตรียมการเกษียณอายุราชการ เป็นหน้าที่ของแต่ละบุคคล

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานควรสนับสนุนส่งเสริมจัดกิจกรรมการเตรียมการเกษียณอายุราชการให้สอดคล้องกับความต้องการของข้าราชการ กิจกรรมที่จัดประกอบด้วย
  - 1.1 กิจกรรมส่งเสริมด้านสุขภาพอนามัย เช่น การตรวจสุขภาพ การทดสอบสมรรถภาพ การออกกำลังกาย โภชนาการ และนันทนาการเพื่อเสริมสร้างสุขภาพจิต สุขภาพกายผู้สูงอายุ เป็นต้น
  - 1.2 กิจกรรมส่งเสริมด้านอาชีพ เช่น ศึกษาดูงานการประกอบอาชีพต่าง ๆ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารอาชีพสำรองและแหล่งที่สนับสนุนการทำงานของข้าราชการที่เกษียณอายุราชการ เป็นต้น
  - 1.3 กิจกรรมส่งเสริมด้านการมีส่วนร่วมในสังคม เช่น ศึกษาดูงานอาสาสมัครต่าง ๆ ในสังคม อาทิ อาสาพยาบาลดูแลช่วยเหลือเด็กที่มีปัญหาทางด้านสุขภาพ และปัญหาครอบครัว อาสาภาษา และอาสาการส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น
  - 1.4 กิจกรรมบริการให้คำแนะนำปรึกษา ทั้งก่อนและหลังการเกษียณอายุราชการในด้านสุขภาพกายและจิต ด้านเศรษฐกิจ ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม ความรู้เรื่องกฎหมาย และการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เป็นต้น
2. หน่วยงานควรที่จะมีการสำรวจความต้องการของข้าราชการผู้เตรียมการเกษียณอายุเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน ซึ่งจะเอื้อประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรม และการให้บริการความช่วยเหลือด้านต่างๆ ตามที่ข้าราชการผู้เตรียมการเกษียณอายุราชการต้องการ
3. หน่วยงานต้องถือว่าการเตรียมการเกษียณอายุราชการเป็นพันธกิจ (Mission) หลักที่สำคัญประการหนึ่งของการบริหารงานบุคคล ซึ่งจะส่งผลต่อการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ข้าราชการ

ABSTRACT

THESIS : Preparation For Retirement: A Case Study of Officials
of The Department Of Physical Education, Ministry of
Education

BY : Mrs. Daranee Srisawaskul

DEGREE : Master of Arts (Social Development)

MAJOR : Social Development Management

ACADEMIC YEAR : 1996

The elderly problem in the Thai society has been widely addressed, as many elderly people are faced with the problem of self-adjustment during the last part of their lives. Some cannot live within their means; some are neglected and become a social problem; and others felt depressed with their lives. This problem needs close attention from all agencies, as the elderly need support to have a better living condition and a better quality of life. Expecially, the public social service policy should be made to benefit the elderly more and some methods should be sought to prevent the elderly problem in the future. Because of this, the idea of preparation of the elderly for their retirement has begun to receive more attention as, it is expected to be a practical way to solve this problem.

The retired government officials are a group of the elderly who encounter the problem of self-adjustment after retirement, as these is no preparation for retirement.

This survey research focused on the importance of preparation for retirement of the officials at the Physical Health Department under the Ministry of Education. Its purposes were stated as follows:

1. To find out the extent of preparation for retirement of the officials there with concentration on five aspects, namely, physical and mental health, dwelling economic status, hobby and social participation.

2. To identify the factors related to the preparation for retirement of these officials.

The sample group included 97 government officials at The Physical Health Department whose ages were 50-60. The data were collected by using a constructed questionnaire during the fiscal year 1996. The statistics employed to analyze the data were frequency, percentage, mean, standard deviation and F-test.

Findings

1. All the five aspects of preparation for retirement were found to be at a moderate level ($\bar{X}=2.72$). The priority was given to physical and mental health ($\bar{X}=3.21$), followed by economic status ($\bar{X}=2.80$), social participation ($\bar{X}=2.50$), dwelling ($\bar{X}=2.43$) and hobby ($\bar{X}=2.35$) respectively.

2. The personal background variables were found to have no significant relationship with their preparation for retirement at the 0.05 level. The factors found to have a significant relationship at the 0.05 level were the environmental factors, i.e., the relationship with the family and the relationship with friends.

The factors that made the nearly-retiring officials unprepared for retirement were

1. Lack of information useful for retirement preparation, such as health information (The elderly's diseases, nutrition,

physical change and other problems), economic information (advantages and disadvantages of receiving pensions, secondary occupation) and information about social activities (membership of a volunteer group, membership of a political party).

2. Lack of knowledge and understanding about preparation for retirement.

3. Lack of opportunity because of the regular work duties.

4. Lack of support from the office, as preparation for retirement was thought of as a personal matter.

Recommendations

1. The agency should support the arrangement of activities for retirement preparation to meet the needs of those to retire the activities may be, for sample,

1.1 Health promotion e.g., physical examination, efficiency examination, physical fitness, nutrition and recreational activities for good physical and mental health of the elderly.

1.2 Occupational promotion e.g. arrangement of tours to observe different occupations, publicizing the information about secondary occupations and employment places for those to retire.

1.3 Promotion of social participation e.g. having the retiring work in some volunteer projects such as disabled child care Red Cross projects, and occupational promotion projects.

1.4 Consultant service before and after retirement to get the retiring people ready physically, mentally and economically for life after retirement. The topics for consultation may be social participation, laws and use of leisure time.

2. The survey of the needs of those to retire should be conducted periodically so as to get the updated data to use as a guideline to arrange activities for them and to help them in different aspects.

3. The agency must take the retirement preparation as one mission of its personnel department. This can be about good morale among the government workers.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยได้รับความกรุณาอย่างดียิ่ง จากผู้ช่วยศาสตราจารย์ กรวีร์ ศรีกิจการ ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ ดร. จักรกฤษณ์ นรินดิศคุณการ อาจารย์วิชัย รูปชาติ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำแก้ไขข้อบกพร่อง ตลอดจนช่วยเหลือให้ข้อคิดเห็นต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ที่ทาให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น ผู้ศึกษารู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของคณะกรรมการทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง และขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณ ข้าราชการกรมพลศึกษาที่ได้สละเวลาอันมีค่าอย่างยิ่งในความกรูณาร่วมมือตอบแบบสอบถาม อาจารย์กอบกุล อิศรภักดี อาจารย์สุนทร สุทรวิจารย์ ที่ได้ช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูล อาจารย์เพ็ญจันทร์ เทพบุรณะ ที่กรุณาตรวจทานเสนอแนะให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น คุณไพฑูริย์ บุญแสนแผน และคุณพิทยาบุทร อยู่ดี น้องชายผู้แสนดี ที่ได้ช่วยเหลือด้านการประมวลผลข้อมูล และสถิติเพื่อการวิจัย ตลอดจนเอาใจใส่ห่วงใยตั้งแต่เริ่มทำวิทยานิพนธ์จนเสร็จสมบูรณ์

กราบขอบคุณ คุณสุรชัย ศรีสวัสดิ์กุล ผู้ซึ่งอยู่เบื้องหลังของความสำเร็จในครั้งนี้ ที่มีส่วนสนับสนุนกำลังทรัพย์ในการศึกษาตลอดมาอย่างดียิ่ง และเป็นกำลังใจทั้งทางตรงและทางอ้อม และทุกท่านที่ไม่สามารถจะกล่าวนามถึงในที่นี้ได้

ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านในคณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ที่ได้ให้โอกาสการศึกษา แนะนำ โดยเฉพาะ รองศาสตราจารย์ ดร. สุพรรณิชาชโยอาพร ที่ได้ให้ข้อคิดที่มีคุณค่ายิ่งทาให้ผู้ศึกษา เกิดพลังความพากเพียรพยายามตลอดมาด้วยความ เป็น "ครู" ผู้ซึ่งมีพระคุณอย่างสูงและมีเมตตาจิตกับ "ศิษย์" ทุกคน

คุณความดี และประโยชน์ที่จะเกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบแต่สถาบันการศึกษา คณาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิทยากรให้แก่ผู้ศึกษา พ่อและแม่ที่เป็นครูคนแรกซึ่ง เป็นผู้ที่มีพระคุณสูงสุดสำหรับลูก

ดารณีย์ ศรีสวัสดิ์กุล

พฤศจิกายน 2539

กานา

สังคมไทยกำลังประสบปัญหาคนชรา หรืออีกนัยหนึ่งเรียกกันว่า ผู้สูงอายุ โดยมี
มูลเหตุหลักมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร ที่นับวันสัดส่วนของประชากรสูงอายุ
มีเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่สัดส่วนของประชากรวัยเด็กและวัยทำงานลดน้อยลง มูลเหตุรอง ได้แก่
การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำเนินชีวิตในสังคมไทย จากสังคมเกษตรกรรมสู่การเป็นสังคมทันสมัย
(Modernization) ซึ่งความสำคัญที่จะพึ่งพาความรู้ ความสามารถของผู้สูงอายุนี้น้อยลง
ทั้งสองมูลเหตุส่งผลให้ผู้สูงอายุบางส่วนถูกทอดทิ้ง และบางส่วนต้องเผชิญชีวิตในบั้นปลายโดดเดี่ยว
ลำพัง การเตรียมแก้ปัญหาลูกผู้สูงอายุ จึงควรถูกกำหนดเป็นนโยบายสำคัญในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ

ข้าราชการสูงอายุก็นึกถึงกฎเกณฑ์ดังกล่าวไม่พ้น จึงมักพบว่า มีข้าราชการที่
เกษียณอายุส่วนหนึ่งประสบกับปัญหาการปรับตัวใช้ชีวิตในบั้นปลาย อันเนื่องมาจากขาดการเตรียม
ความพร้อมล่วงหน้า แนวทางหนึ่งที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวก็คือ การเตรียมความพร้อมก่อนการเกษียณ
อายุราชการ ซึ่งทั้งข้าราชการและหน่วยงานควรทำเป็นพันธกิจ (Mission) ร่วมกันในการเตรียม
การเกษียณอายุราชการของข้าราชการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเตรียมการ
เกษียณอายุของข้าราชการกรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อนำผลจากการศึกษามาใช้เป็น
แนวทางการจัดกิจกรรมเตรียมการเกษียณอายุให้แก่ข้าราชการได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับ
สภาพปัญหา และความต้องการของข้าราชการผู้เตรียมการเกษียณอายุราชการต่อไป

ดารณีย์ ศรีสวัสดิ์กุล

พฤศจิกายน 2539